

U POVODU 150 GODINA OD SMRTI TOME BLAŽEKA

PJESMOTVORI DUHOM DOMOLJUBNIEM UZNEŠENI

Uz 640. rođendan slobodnog kraljevskog grada Koprivnice, ove godine slavimo ili smo proslavili još mnoge obljetnice. Spomenut ću da je 17. travnja 1856., pred 140 godina, položen kamen temeljac za koprivničku pučku školu. Položio ga je ban Josip Jelačić, a tadašnji pučkoškolic, kasnije književnik, Đuro Ester spjevao je za tu prigodu pjesmu i govorio je pred banom. Ove se godine, 21. veljače, navršilo 150 godina od smrti poznatog ilirca, rodom Peterančanina, pjesnika Tome Blažeka, čiji su, kako kaže Antun Nemčić, pjesmotvori duhom domoljubniem uznešeni.

Ono što se u to vrijeme događalo u Sjevernoj Hrvatskoj odražavalo se i na Koprivnicu. Dr. Dragutin Feletar u knjizi "Podravina" (1988.) piše kako je u 16. i 17. stoljeću u Koprivnici vladalo dvovlašće: na jednoj strani bila je stara gradska općina, a na drugoj (samovoljne) vojne vlasti, krajiški kapetani. Tako je bilo sve dok carska vojska nije 1768. napustila gradsku utvrdu. Uz seljaštvo i feudalne odnose (kmetstvo je ukinuto 1848.), Koprivnica postaje sve više grad obrtnika, građanstva, pa se spominje dokument da je u Koprivnici radila pivovara 1753., a 1766. mesari, pekari, licitari i limari dobivaju svoja cehovska pravila. U Muzeju grada Koprivnice čuva se dokument da je 1783. Koprivnica imala 151 obrtničku radionicu i 264 majstora na oko 3000 stanovnika. Jasno, da je grad sve više mijenjao i vanjski izgled. Takva Koprivnica ušla je u 19. stoljeće kad je hrvatski narodni preporod "unio među Hrvate pojam naroda koji se ne zasniva na staleškim povlasticama, nego na jeziku, običajima, vjerovanjima i koji svoje uporište nalazi u širokim slojevima" (A. Barac: Književnost ilirizma, str. 171.). A u to vrijeme živio je i pisao u Koprivnici pobratim Tome Blažeka Antun Nemčić, jedan od nezaobilaznih književnika hrvatskog preporoda.

U 18. stoljeću dio Hrvatske bio je većim dijelom pod vlašću Habsburgovaca, a manjim dijelom pod vlašću Venecije. Habsburgovci ostaju gospodari Hrvatske sve do 1918. g. Carica Marija Terezija provodi neke reforme među kojima i centralizaciju. S tom svrhom osnovala je u Beču "Theresianum" u kojem su se odgajali mladi hrvatski i ugarski plemići. Povjesnik Šidak kaže kako je to početak germanizacije hrvatskoga plemstva. Ona je poslove hrvatskog Kraljevskog vijeća prenijela na ugarsko Namjesničko vijeće u kojem je od Hrvata mogao biti samo hrvatski ban. Ovine je Hrvatska prvi puta podvrgnuta ugarskoj vladi. Tako je ostalo sve do 1848. Car Josip II., poznat kao reformator (primjerice uveo slobodu vjere), od 1785. provodi još veću centralizaciju (svaki činovnik morao je za 3 godine naučiti njemački).

Hrvatsku ne svojata samo Austrija nego i Mađari. Tako je na jednom od mnogih zajedničkih sabora (hrvatsko-ugarskih) u Požunu 1790. voljom mađarske većine donesena odluka da se mađarski jezik mora odmah uvesti u gimnazije i na sveučilište. No 1891. na Hrvatskom saboru Županije križevačka i varaždinska tražile su da se odmah poništi odluka požunskog sabora, a Križevačka županija tražila je da se odmah u svim školama govori hrvatski. Ali hrvatsko se plemstvo priklonilo mađarskom pa je donijet zaključak da se

mađarski jezik uvede u osnovne i srednje škole u Hrvatskoj i Slavoniji kao neobavezan predmet. Odmah su stigli mađarski učitelji i objavljena je gramatika mađarskog jezika s kajkavskim jezikom. Ogorčenje Hrvata bilo je veliko i mađarska je gramatika javno spaljena na Katarinskom trgu u Zagrebu.

Kad je 1797. pala Mletačka Republika, bijaše odlučeno da Mletačka Dalmacija, kao dio hrvatskog narodnog područja, pripadne Hrvatskoj, odnosno ugarskoj kruni, ali carevom odlukom Dalmacija je 1797. pripala Austriji. Austrijska uprava trajala je do kraja 1805., da bi 1806. bila predana Francuzima koji su uz sjevernu Dalmaciju zaposjeli i Dubrovnik 1806. g. (Dubrovačka Republika ukinuta je 1808. g.). Za vrijeme francuske okupacije pojačalo se potalijančivanje ovog dijela Hrvatske. Službeni jezik bio je talijanski, a na talijanskom i hrvatskom izlazile su novine (1806. do 1810.) Il regio Dalmata - Kraljevski Dalmatin. (Ovaj dio Hrvatske bio je dio Kraljevine Italije, a talijanski kralj bio je Napoleon.) Austrija je 1797. dobila Istru koja je 1806. pripala Kraljevini Italiji. Napoleon je 1809. proglasio Ilirske pokrajine, odnosno Iliriju, koja je postojala do srpnja 1813. g.

Na zasjedanjima sabora (U Požunu 1805., Budimu 1807.) opet je bilo prijedloga da se mađarski jezik uvede u Hrvatskoj kao službeni. Da bi se koliko-toliko obranili od nametanja mađarskog i njemačkog jezika, Hrvati su branili latinski jezik. Car Franjo I. raspustio je sabor i nije ga sazvao sve do 1825. g., a poznata je njegova rečenica o pokornosti građana: "Ne učernih, već dobrih građana". Na saboru 1825. hrvatski poslanici opet su popustili izjavivši "da uviđaju korist i potrebu mađarskog jezika". I na saboru 1827. zaključeno je da se u školama u Hrvatskoj mora učiti mađarski jezik. Bit će još zasjedanja sabora s istim rezultatima sve do 1847. kad odlukom Hrvatskog sabora hrvatski jezik postaje službeni u Hrvatskoj. Ali do tada mnogo se toga u Hrvatskoj dogodilo. Najvažnije: dogodio se hrvatski narodni preporod, poznat i pod imenom ilirski pokret.

Budući da je pjesnik Tomo Blažek, kojim ćemo se dalje baviti, sebe smatrao i nazivao ilircem (kao i ostali iz hrvatskog narodnog preporoda), kažimo nešto o Ilirima.

Neki znanstvenici smatraju da su Iliri, indoeuropska etnička skupina, došli iz srednje Europe, naselili Balkan, Italiju, Grčku, Peloponez, Epir, Makedoniju, Crnu Goru, Srbiju, međurječje Save, Drave i Dunava. Seobe su se završile oko 1000 godina prije Krista. Živjeli su u utverdama i bavili se zemljoradnjom. U 3. stoljeću prije Krista imali su nakratko svoju državu, poznata je ilirska kraljica Teuta koja je ušla u našu književnost. Pomiješali su se s Keltima, a zatim su ratovali protiv Rimljana, bili su pobijedjeni i sasvim skršeni od 6. do 9. stoljeća. Postepeno se romaniziraju, a neki postaju i rimski carevi (Prob, Dioklecijan i drugi). Iako su Iliri nestali, ime im je ostalo sačuvano, a bizantijski pisci su Slavene nazivali Ilirima. Još u 17. i 18. stoljeću govorilo se o "ilirskoj narodnosti" u okviru Ugarske, a Napoleonova Ilirija bile su: Gorica, Trst, Kranjska, Koruška, Dalmacija, Zadar, Istra, Dubrovnik, Karlovac i dio Vojne Krajine (Slunj, Ogulin, Lika), središte je bila Ljubljana. Kasnije je Austrija (1816.) od nekih slovenskih i hrvatskih pokrajina stvorila Kraljevinu Iliriju. I prije Pavla Vitezovića bilo ih je koji su govorili kako je Ilir isto što i Slaven. Vitezović time potkrepljuje ideju o jedinstvenom književnom jeziku i pravopisu, a Šafarik je u knjizi (na njemačkom jeziku) "O podrijetlu Slavena" napisao da su Slaveni starosjedioci u Europi, a Iliri i Tračani da su Slaveni. Sve ovo (i drugo) bila je podloga Ljudevitu Gaju za uzimanje ilirskog imena. Ilirski pokret trajao je 15 godina tj. od 1835. do 1849. Ali on je kao hrvatski narodni preporod imao dugoročnije, dublje i šire značenje.

Stanje u hrvatskoj književnosti prije hrvatskog narodnog preporoda najbolje je ocrtao Ivan Kukuljević pišući o susretu s Mikloušićem koji je mladeži preporučivao da čitaju hrvatske knjige: "Pošten starac ni ne pomisli da osim njegovih i Lovrekovićevih knjiga tada ne bijaše druge kajkavske hrvatske knjige koju bi mladež čitati mogla...knjige čistom hrvaštinom pisane ne bijahu tada zagrebačkoj mladeži ni po imenu poznate."

Godine 1813. zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovec objavio je (na latinskom) poslanicu upućenu svećenicima u kojoj ih poziva da skupljaju narodno blago hrvatsko (kajkavsko) i slavensko (štokavsko), a "Metropolitano", biskupsku (kasnije nadbiskupsku) knjižnicu, učinio je dostupnom javnosti. Antun Mihanović je 1815. tiskao u Beču "Reč domovini od hasnovitosti pisanju vu domorodnom jeziku" kojoj je temeljna misao da svaki narod, pa i hrvatski, mora govoriti i pisati svojim materinskim jezikom. Na jednom mjestu kaže: "Događaji svih glasovitih narodov, koteri z navuki razsvečene misli, narodnu jakost i zvanstvo

preštimanje pružili jesu, nam svedočiju, da prvi razsvćenja temelj vu jezika domorodnoga podignjenu biva." (Prijevod J. Očak: Događaji svih glasovitih naroda koji su se s naukom dali na prosvijećene misli, narodnu snagu i vanjsko štovanje, svjedoče nam da se temelj prosvijećenosti nalazi u uzvišenju materinskoga jezika.) Kasnije, 1835. u 10. broju Danice, objavio je pjesmu Horvatska domovina koja će 1907. postati hrvatska himna. Sto godina prije objavio je Anton Nagy "Novi i stari kalendar horvatski" i od 700 primjeraka nije prodano niti polovica. U to vrijeme knjige objavljuju Goethe, Novalis, Kleist, Lamartine i drugi. Obrazovani Hrvati čitaju uglavnom njemačke knjige. No, dolaze tridesete godine 19. stoljeća kad će novo pokoljenje, najavljeno poticajima starije generacije, unijeti u hrvatsku književnost, kulturu i gospodarstvo novu snagu i "upaliti vatru oduševljenja, vjere u sebe" (A. Vince). Nove ideje unijet će spoznaju da Hrvati nisu malen narod ograničen na tri kajkavske županije i osuđen na propast iako nemilosrdno pritisnut sa svih strana.

Ljudevit Gaj (1809.-1872.) u početku hrvatskog preporoda središnja je osoba. Sin krapinskog ljekarnika pripadao je građanskom staležu. Studirao je pravo, a u Leipzigu je 1836. stekao doktorat filozofije. U Karlovcu se upoznao sa štokavskim narječjem, naučio ćirilicu i čitao Vukove narodne pjesme. U Pešti se upoznao sa Janom Kollarom, fanatikom slavenske misli, a poznavao je i Šafarikova djela o slavenstvu. Godine 1830. objavio je "Kratku osnovu horvatsko-slavenskoga pravopisanja" slijedeći ideje Pavla Vitezovića. Oko njega, kasnije uz novine i časopise, skupiše se nezadovoljnici s tadašnjim stanjem u Hrvatskoj, osobito u književnosti i kulturi, kao što su: Janko Drašković, Antun Mihanović, Pavao Štos, Dragutin Rakovac, Ljudevit Vukotinić, Tomo Blažek, Ivan Mažuranić, Stanko Vraz, Dimitrije Demetar, Antun Nemčić, Matija Mažuranić, Antun Mažuranić, Šulek, Kukuljević, Preradović i drugi.

Da su domoljublje i skrb za hrvatski jezik bili osnovni, najbolje dokazuje poznata pjesma Pavla Štosa "Kip Domovine" kojom 1831. odgovara na zaključke sabora od 1830.

Narod se drugi sebi raduje,
a z menom sinko moj se sramuje.
Vre i svoj jezik zabit Horvati
Hote ter drugi narod postati.

Kad se govori o ilirskom imenu hrvatskoga narodnog preporoda, valja se podsjetiti na ulogu njemačkog filozofa i književnika J.H. Herdera (1748.-1803.) koji piše o mesijanstvu Slavena tj. da budućnost među svim narodima pripada upravo njima, jer će upravo Slaveni u ljubavi povezati sve narode. Njegove misli o slavenstvu preuzeo je Slovak Jan Kollar. Podsjetimo se da se u Zagrebu objavljuju njemačke novine (Agrar Zeitung i druge), da je kazalište njemačko, da su pritisci Mađara nemilosrdni, Talijana na Istru i Dalmaciju također, da je hrvatska elita govorila njemački i latinski, a ondašnja cenzura bila je nemilosrdna (primjerice, u Hrvatskoj su zabranjena Balzacova djela).

Novine horvatske objavljene su 6. siječnja 1835., a Danica horvatska, slavonska i dalmatinska, koje je pokrenuo Gaj, 10. siječnja iste godine. Moto je bio: Narod prez narodnosti je telo prez kosti. Ovaj moto dovoljno govori o željama i namjerama Hrvata. Novine su izlazile dva puta na tjedan na pola arka, a Danica jedanput na tjedan također na pola arka. U prvom broju Danice je Rakovčeva pjesma "S Danicom":

Zbudimo se i poslušimo,
Složnim korakom putujmo!
Da nam ono ne pogine
što je naše od starine.
S Danicom!

Danicu su objeručke prihvatili hrvatski kajkavci, nešto manje štokavci, a gotovo nikako čakavci. Gaj je dozvolio da svatko piše narječjem svojega kraja, ali je kajkavcima tumačio razliku između hrvatskoga (kajkavskoga) i iliričkoga (štokavskoga). Već u prvim godištima Tomo Blažek je suradnik Danice.

Godine 1836. mijenja Gaj hrvatsko ime u ilirsko (Novine ilirske, Danica ilirska). Atribut ilirski nose do zabrane ilirskoga imena 1843. Cijelo vrijeme izlaženja (14 i pol godina) Danica se hvala sa suradnicima, ali još više s cenzurom koja je ukinuta 1848. U 14 i pol godina izlaženja Danica je imala i pristalice i protivnike, ali nesumljivo je da je upravo ona pokrenula osvješćivanje i na drugim područjima.

Isusovci su još 1662. otvorili filozofski tečaj u Zagrebu. Taj filozofski kolegij u idućim je godinama proširen (logika, matematika, fizika), a 1669. dobio je prava sveučilišta, koje nazivamo Zagrebačka akademija (1874. osnovano je Sveučilište). U prvim desetljećima 19. stoljeća Zagrebačka akademija imala je dva fakulteta: pravni i filozofski. Dr. Matija Smodek (suplent na Akademiji, kasnije stalni profesor) održao je nastupni govor na hrvatskom jeziku 1832. u kojem među ostalim kaže da narodni jezik dovodi njegovu književnost na "vrhunac zveršenosti" (vrhunac savršenstva), upozoravajući da se "Hrvat stidi već hrvatski spominjati". Spomenimo da je Smodek (1808.-1881.) rođen u Markuševcu kraj Varaždina, a umro u Bjelovaru. Njegova je zasluga što se sve do 1846. (dakle 14 godina) na tadašnjoj Akademiji poučavao hrvatski jezik, a što je podizalo domoljublje u doba hrvatskog narodnog preporoda.

Kao što je poznato 2. sivbna 1843. održao je Ivan Kukuljević Sakcinski svoj prvi govor na hrvatskom jeziku u Hrvatskom saboru, za što je sigurno zaslužan i Smodek jer mu je Kukuljević 1833. bio učenicom.

U siječnju 1838. otvorena je prva čitaonica u Varaždinu, druga iste godine u Karlovcu, a treća (iste godine) u Zagrebu. (Koprivnička od 1846.) Zagrebačka ilirska čitaonica osnovala je narodno kazalište 1840., prikupljala predmete za narodni muzej, g. 1841. osniva Gospodarsko društvo, a 1842. književno-naučno društvo Maticu ilirsku. Matica ubrzo postaje glavni nakladnik knjiga. Da bi se suprostavili Matici, mađaroni osnivaju u Zagrebu Kasino (1841.). Iste godine osnovana je protiv mađarizacije ilirska narodna stranka. G. 1842. počinje izlaziti Kolo, članci za kulturu, umjetnost i narodni život (S. Vraz). Do prvog sukoba između mađarona i narodnjaka došlo je u Maksimiru 1842. pa je 1843. kraljevskom naredbom zabranjeno ilirsko ime. Naročito je nemilosrdan bio cenzor Matsik koji je plijenio svaku davoriju, izraze, cijele članke.

Uz Danicu i Kolo u Zagrebu je izlazila i Iskra (svega dva puta), a u Zadru Zora Dalmatinska (od 1844. do potkraja 1848.) kojoj je urednik prve godine bio Petar Preradović. I u drugim hrvatskim gradovima bilo je pokušaja pokretanja hrvatskih novina (Osijek, Karlovac).

No među ilircima sve je više nesloge, a ona će najviše zaboljeti našega Blažeka.

Gaj je 1838. osnovao svoju tiskarnicu u kojoj je tiskao ne samo svoje listove nego i druga djela, no Gaj sve više gubi ugled (osobito poslije novčane afere s Milošem Obrenovićem 1848.) pa 1849. obustavlja Danicu koja kao književne novine sve više nazaduje za razliku od Kola. Da bi se nametnuo kao političar, ne samo u Hrvatskoj nego i kod svih Južnih Slavena, vodi tzv. "tajnu politiku" (dopise šalje austrijskome ministru vanjskih poslova Meternichu pa i ruskome caru), mnogo se zaduživao pa je novčano propao i sasvim osiromašio. Mnogi ilirci nisu se slagali s Gajevom politikom niti s njegovim političkim potezima. Kao književnik Gaj nije značajan. Pisao je proglase i preporodne programske tekstove. Popularna je i danas njegova budnica "Još Hrvatska ni propala" (samo što poljska himna glasi "Jeszcze Polska nie zginęła" nastala u doba poljskog prosvjetiteljstva krajem 18. stoljeća). U "Kratkoj osnovi" dao je prednost štokavštini i uveo neka nova slova ugledavši se u češke uzore. No Gajeva zasluga je velika jer je upravo on upalio iskru hrvatskom narodnom preporodu.

Koprivnica i koprivnički kraj dao je dva poznata ilirca: Tomu Blažeka (7. 3. 1807. - 21. 1. 1846.) i Antuna Nemčića (1813. - 1849.), odnosno tri, ako si pripišemo i Ivana Trnskog (1819. - 1910.) kojemu je otac iz Novigrada Podravskeg i kojega je poslije očeve smrti školovao stric također iz Novigrada Podravskeg.

I Nemčić i Blažek pripadaju onim ilircima koji su uglavnom živjeli izvan Zagreba, što ne znači da su bili manje ilirci ili lošiji književnici. Dapače! I Antun Barac podvlači Nemčićevu darovitost i stavlja ga uz Mažuranića, Vraza i Preradovića. Tako o Nemčiću misle i mnogi drugi, i kritici i povjesnici književnosti. Iako je pisao pjesme i prozu, svoju najbolju knjigu (jedinu objavljenu za života 1845.) putopis Putositnice nazvao je "prvim štencima koji se bacaju u vodu". No taj "prvi štenac" i danas je vrijedno književno djelo, ne samo zato što je to domoljubna književnost, što svaka stranica odiše željom da se u Hrvatskoj ljepše

i bolje živi, nego i zato što mu rečenice teku glatko, a dogodovštine na putovanju koje opisuje, zanimljive su manje cjeline što ne narušava cjelovitost djela.

Poslije smrti svoga pobratima Tome Blažeka objavio je Nemčić knjigu Političke pjesme pokojnoga Tome Blažeka (1848.) s opširnim predgovorom. Na osnovi Nemčićeve knjige pisalo se i piše se o Blažeku pa počnimo s Blažekom biografijom kako ju je napisao Nemčić.

"Tomo Blažek rodi se 7. ožujka 1807. godine u Peterancu. Ovo podobro uređeno graničarsko selo leži jedan sat daljine od Koprivnice u Gjurgevačkoj regimenti. Kao graničarsko diete morao je polaziti učionu pučku... Već u ovom rasadniku života ukaza se bistar razum čila mladića. Njegovi roditelji malo imućniji seljaci, odlučise u varoš poslati malog Tomeka, da tu škole uči. Graničar koji se izmakne plugu i mušketi, hvata se obično mantije (reverende)... Tako bude namjenjen i našem Tomi duhovni stališ. Kako završi gimnazialne nauke u Varaždinu, dodje u zagrebačko seminšte. Po svedočanstvu njegovih suučenicah odlikovao se Blažek i ondje. Al sudbina drugačije njim odluči. Svršetku već blizu oboli Blažek iz nenada. Dugotrajne ove bolesti biaše posledica jako tužna. On ozdravi, al jedna mu noga ostane skućena...on ostane hrom za svega svoga života... Blažek moraše se podugo služiti štakom, dok mu se noga napokon neokripi i neojača. Lišen ovim načinom mogućnosti prve svoje nakane, odabere si sad put pravdopravničtva. Poče dakle godine 1832. slušati prava u kr. akademiji zagrebačkoj. U ovo doba upoznali smo se s njime prviput i zajedno se pobratimili. Posle kako je godinu danah prava se učio, dojde k grofu Erdödiju u Razvor za odhranitelja djece njegove...čitanjem marljivim, učenjem francuskog jezika i uživanjem sladostih ladanjskiah sprovede on svoje čase. Pak dojde sa spomenutom porodicom u Zagreb, te dovrši privative i položi cenzuru...Nesto pokroviteljstvo pomenute porodice, ponajviše pako njegova vještina i poštenje pribave mu za mala dovoljno posla. Godine 1840. preseli se radi nekojih boljih fiškalah u Varaždin... Umre po polnoći 21. veljače 1846."

Po kritikama koje su dosad napisane o Blažeku (npr. Antuna Barca) Blažek se po mnogočemu razlikuje od ostalih iliraca. Kad je počela izlaziti Danica bio je već zreo čovjek (imao je 28 godina) i kako kaže Nemčić "mrzio je dječarije i ludorije", bio je svjestan svoje hude bolesti, a i pravničko zanimanje činilo ga je ozbiljnim i pedantnim. Bio je velik domoljub, često pjeva o potrebi sloge među ilircima, a posebno valja spomenuti da je bio pod utjecajem Voltairea kojeg je mnogo čitao jer ne treba zaboraviti da su ilirci bili vrlo obrazovani i da su govorili nekoliko jezika, pa tako i Blažek. A da nije bio obljubljen među ilircima dokazuje Nemčić rečenicom da ga oplakuju oni "koji su našeg pjesnika za života rado proglasivali kao čovjeka šarena". No, kaže Nemčić da su ti vikači "bzicali u vjetar". A "bzicali su u vjetar" jer je Blažek uzео za političko pravilo Voltaireovu rečenicu: Od zakonah nema ništa svetije. A kaže Nemčić, Blažek se upravo te rečenice držao cijeloga života, "moljaše ovaj svoj očenaš bez obzira kod svih domorodnih litanijah", što znači da "biaše posve pravedan". No "rado je prošibavao kandijom budalasta strašila", a "istina da bijaše od nekoga doba, osobito posljednje godine svog života, po nešto zlovoljan, manje priazne čudi negoli u prijašna vremena, al nemojmo za boga radi toga nikoga osuditi prenašlo...Slušali smo kad nam kazivahu: "Odvíše je nenasan glede mnijenjah nesrodnieh s njegovima, žestok kad opovrguje, zanemara umiljate načine koji se hoće za prijateljsko društveno obćenje"...Ali tko će zamjeriti bolesniku kome se uvuče u prsa strašna guja suhobolja... tko će mu zamjeriti da osim gorke istine ništa nema da nam pruži."

Kao što kazah, nesloga među ilircima počela je još 1838. jer se mnogi nisu slagali s Gajem (primjerice Vraz) budući da je Gaj nastojao da od ilirskog pokreta stvori politički (sveslavenski) pokret, dok je ostalima bilo prvenstveno do kulturnog preporoda Hrvata, a pritisci Austrijanaca i Mađara nisu popuštali. Stanje u Hrvatskoj najjasnije se vidi na primjeru da su Novine horvatske tiskane od 300 do 400 primjeraka, a njemačke zagrebačke novine 1.100 primjeraka, Luna 1.100 primjeraka, mjesečnik Gospodarskog društva tiskan je 1843. g. u 500 primjeraka na hrvatskom, a 750 primjeraka na njemačkom jeziku. Ako se tome doda i nesloga među ilircima, nije čudno da naš Blažek "volio je štititi nego govoriti proti svome osvjedočenju". U pjesmi Slepari Blažek ovako stihotvori:

Vodom peru, a zejtinom mažu,
Sole, karste, u sveze polažu,
S puta ravnog u nered i smeću,
Jedva li je prodahnuo, kreću.

Prije nego na zemlju korači,
Prije neg se doma podomaći,
Prije nego pogleda preda se,
Zadnju iskru svjetla mu ugase.

Svjetska sv'jetu čovjeka odmiču,
Da svoj bude smirom mu odriču
I svom silom neumorno rade
Da sv'jet s njime i život zavade.

Pa tad tiho ko proroci krivi,
U jaganjca slici vuk grabljivi
Ili javno bez stida nastoje
Nebo, zemlju sebi da osvoje.

Još je stroži u poduljoj pjesmi Moj stan (21 kitica, katreni kako se tada uglavnom pisalo). Bio je, kako kaže Nemčić, "rodoljub dušom i srcem i to Slavjan u pravom smislu rieči", a biti rodoljub i Slavjan dušom i srcem za njega je značilo biti čvrst, nepokolebljiv prema svim mlakonjama koji su "voda mastna, ukaljena". Pa kaže:

Poso svaki, stvar svakoja
Samo neka nij narodna,
Odmah nadje vrata tvoja
Otvorena i prihodna.

Nu kalužo ti studena,
Ko od prije tako sada,
Da si svemu nesmiljena
U stan moji što ne spada.

Nemčić piše: "Sveti čisti žar koj vlada u njegovim pjesmotvorima...može se pojaviti samo u grudima duhom domoljubnijem uznešenima." Budući da Blažekova politička i ljudska uvjerenja nisu bila dobrodošla među ilircima, Nemčić u cijelom svome proslavu podvlači Blažekovo domoljublje. Iako Blažek nije duboko lirski pjesnik jer je "značaja triezna i ozbiljna", pjesma Sloboda jedna je od najlirskijih njegovih pjesama:

Oj slobodo! strah i trepet svjeta
Ostarelih u poveljah speta,
Sladka rečco, plod boljega vjeka,
Znak i ures razumna čovjeka.

Nevina si, a to mi je dosta,
Od požudah, od presudah prosta,
Kano djeva, koja svakog ljubi
Kojigod ju u istinu snubi.

Boginja si, visoko stoluješ,
No uzdahe naše ipak čuješ;
Vidiš surke, kape i bakljade
Kolko krike, kolko bude nade.

Pišući o svome pobratimu, Nemčić ističe da je Blažek bio primjeran i u svome pravničkom zanimanju, pa kaže: "Ne manje časno mjesto zauzima Blažek kao čovjek i pravovrnik. Mnoge porodice plemenite žale u njemu vieštog branitelja i zdušnog opravitelja poslova njemu poverenih, a sugradjani njegovi često ga spominju kao tiha i izobražena žitelja i poštena čovjeka. Ta isti protivnici njegove političke vjere nijesu nikada u sumnju dovodili budi njegov značaj budi njegovu vještinu.

Šta je Blažek kao pjesnik bio, ili da pravije rećemo, biti mogao, o tom neka oni sude, kojima ovi listovi do rukuh dodju. Mislimo ipak da njegove pjesme neće ostati bez kakovog odziva. Već ono udioničtvo što je neki dijel našeg izobraženog općinstva očitovao radi zaostavšieh njegovieh pjesamah, jamči nam za ovu misao. Jer da nije bio poznat uzlet pjesničkog njegovog duha ovoj gospodi iz Danice, to nebi za celo izgledali bili ove pjesmice željno. I u istinu, kad ih čitamo neda nam se na ino, nego da i nehotice priznamo ovim pjesmama neku osobitu vlastitost. Ovaj proročanstveni duh kog spominje Mičkievič kod nekojih poljskieh pjesnikah; ona živa vjera u bolju budućnost, ona pouzdanost u vlastitu našu snagu duha na nas često lije iz ovieh pjesamah.

Šteta što su mu poslovi zvanja malo ne cielu njegovu poslenost zauzimali. No to je skoro opća sudba našieh spisateljeh." U Rieč domorodca Blažek ovako ohrabruje ilirce:

Hajdmo krepko, al ne bjesno
Niti lievo niti desno
Već po stazi djedovah.
Slava budi svakog Slava:
Strogo čuvat svoja prava
Prot napasti vragovah.

I po kopnu i po vodi
Nek nas božja milost vodi
Pod zakonah barjaci.
Um nam vazda bio sveća,
Cilj općeni roda sreća
Svi Iliri vojaci.

A u pjesmi Ilir slozi sloga je i čista djeva, i vila, i mila seka, i "medj cvećem ljubica", da bi u posljednjoj kitici rekao:

Što je gnjilo, što bolesno sada
Sa ilirskog stabla nek opada,
Te da zdravo voće tim laglije
Voće ljepše i bolje dozrije.

"Nu Blažek nije pjevao da sviet poplavi svojim proizvodima", kaže Nemčić. "Godine prodjoše odkako nesta glasa njegovom pjesničtvu u Danici, ali je zato pjevao i nečujen medju starodavniem svojijem bedemima. To je pak upravo znak da nije pjevao radi slave već iz čiste ljubavi k domorodnoj vili. A dobriem pravom bi se mogao nazvati pjesnikom takav samo koji pjeva radi slastih koje pjesničtvo samo po sebi pjevajućemu pruža...

Tako je pjevao naš Blažek u feudalnom s nasipima obkoljenom varaždinskom kastelu sam, osamljen. Noćne ptice biahu mu susjedi: šum trstike pod prozorima i zujanje vjetarah razgovor njegov. Osobito dobre volje morao je biti kad je kome od svojijeh priateljeh čitao pokoju pjesmicu. Dobro se sećamo kako se bio jednom razsrdio što smo prepisivali kad je izbivao, neku pjesmu što nam se vrlo dopade: jedva što

ga utaži poštena rieč da ju nikomu priopčiti nećemo."

Sam, osamljen, u društvu noćnih ptica spjevao je, valjda, i pjesmu Starac siromah:

Je li starost u sebi grehota?
Ili morda siromah sramota?
Ja vas pitam, vi pako šutite,
Pa da pijan il lud sam slutite.

Ufo sam se sirota u bolni
Dokončati život moj nevoljni;
Ali radost ta mi je oteta,
Tarpit mi je opet ruge svjeta.

Oh i ja se mnogo u mladosti
Brinuh o domu, o narodnosti:
A vi: "Hodi radje hleba prosil!
Veljaste mi: to ti više nosil!"

Sada glavu na stran okrećete
Gdjegodjer se sa mnom sastanete;
Bolje vam se svetkovati rači
Nego starcu slabom pomoć naći.

Tako starac. A ti mladjanine,
Brižljiv svedj za sreću domovine,
Ak ovako daš se uhvatiti,
Boga mi! od glada ćeš umriti.

Nemčićeva knjiga Političke pjesme pokojnoga Tome Blažeka ima dva dijela. Prvi dio završava pjesmom Vjera u Boga. Prva i posljednja kitica glase:

Svemogući, vjekoviti
Gospodine Bože!
Bez kojega učiniti
Ništa se nemože.

Karv i život priateljem
Voljno žrtvovati,
A junačtvo tlačiteljem
Vazda ukazati.

Drugi dio knjige Nemčić je nazvao Različite pjesme. Tih različitih pjesama ima 6, a cijela zbirka ima 20 pjesama. Nemčić kaže: "A sve ako je onoga što nam je ostavio malo, uzevši na um plodnost inieh spisateljah, ipak zauzima medju našim pjesnicima mjesto lijepo: Blažek je bio jedini iz našieh pjesnikah koji si je izabrao jednu vrst pjesništva i nje se držao, narodno političko pjesništvo. Ono nekoliko erotičkih pjesamah što nadjosmo, nemože oboriti ono što rekosmo. Ta i takovi pjesnici ljudi su u kojima nježno čućenje klije.

Od ove posljednje vrsti volili smo nekoje posve izostaviti, nego da se tumače po neučnima krivo, po prapošnim zlobno, sviet ionako rado osobnosti pripisuje što bi se imalo dovoditi od preobilnosti pjesničke

fantazije.”

Kad ne bi bilo ovoga drugoga dijela zbirke, Različite pjesme, ne bismo znali koliko je u Blažeku bilo ljudske topline i potrebe za ljubavlju. Jedna od najčuvstvenijih pjesama je Jednoć i sada:

I meni jednoć, gle blage sreće,
U garmu svakom raslo je cveće.
Sada, o bože, jedva u vartu
Nadjem gdjejoju ružu zastartu,
Kako iz ljulja, iza koprivja
Viri ko da je već posve divja.

I moje jednoć tice vesele
Glasne su bile i moje čele.
Tice do duše i sada poju,
Nego na radost već tugu moju,
čele mi samo kadkad zašume,
što li bi rade same neume.

I moje jednoć nebo je bilo
Rajskih zvjezdah biserno krilo.
Sad u mraku mesec mi bleđi
Misli žalosne, smršene redi.
A uza brata s turbna lica
Pregorko plače tužna danica.

I meni jednoć teklo je vrelo,
I mene zlatno sunce je grelo.
Sada odkad laž i prevara
Već neg iskrenost svjetom tumara,
Svagdan je moje sunce marzlije,
Ufanje vrelo svagdan plitkije.

Ili ova simpatična kitica iz pjesme Adam i Eva:

Ženo sladja od jabuke,
Najsladja je s tvoje ruke.
Sarce t´ dadoh, volju svoju
Ja u volju metnuh tvoju,
O i dušu rad ti dadem,
Sve, sve, Evo, što imadem
Bez tebe mi neba nije,
Uz te pako nebo mi je.

Ne zaboravimo na Blažekov izgled (šepavost), na samoću, na “tvrdoću” u sukobima s drugima. A iza svega toga krije se meko ljudsko srce koje voli i uzdiše. Iz pjesme Uzdas:

Ah uzdas! vi najbolji
Sarca bolna dragomani,
Vi jedini u nevolji
Druzi moji pouzdani.

Što ću, kam ću? kažite mi,
Suza u oku mi se suši,
Duhom klonem, reč mi nemi,
Kam se slanjam, sve se ruši.

Nemčić nas izvješćuje da je Blažek bio i prevoditelj iz francuskog. Prevodio je Bérangerea "najobjubljenijeg franceskog pučkog pjesnika", ali tih prijevoda nema jer je bio "zakleti neprijatelj svih prevodah, videći njihovo nesavršenstvo". A počeo je pjesme pisati na njemačkom i latinskom, "u seminištu naš je pjesnik (pisao) i latinske satire" posebno nesklon tzv. nadriješnicima kojima se izruguje. "U ovim mladjanjem pokušanjima udara nam u oči onaj prokšeni od nevolje još neprignuti duh našeg Blažeka. Ova šaljiva kretanja zaludu tražimo u njegoviem potlašnjem ilirskiem pjesmotvorinama" piše Nemčić. "Nu Blažek je bio čovjek koji je znao uvažavati iskreno prijateljstvo, kao što je umio prezirati one koji su tražili cića koristi božanstveni ovaj plam." 23. siječnja 1839. napisao je Blažek Nemčiću u pematru:

U maglama nebo leži,
Jer se zemlja stidi,
Dan za crnom noći bježi,
Jedva li ju vidi.
I mi s njime u tamninu
Vjekovnu bi pali
Priateljstva da jasninu
Ne bi uzdržali.
Svetog dakle što imamo
Od ljudskoga roda
Priateljstvo jošte samo
Zdrži zemlja ova.

Nemčić nije dugo nadživio svoga pobratima. Umro je tri i pol godina kasnije u Križevcima od kolere (godinu dana poslije objavljivanja Blažekovih pjesama). Kad zapjevamo poznatu domoljubnu pjesmu "Gori nebo visoko", sjetimo se da ju je ispjevao naš Nemčić.

Hrvatski narodni preporod (zvaao se on ilirski, slavjanski ili kako mu drago) ostao je - hrvatski narodni preporod koji je preporučio našu književnost, kulturu, gospodarstvo i našeg čovjeka. Njih oko šest stotina u zanosu su osvješćivali hrvatski narod. Bijaše to doba, kako piše Šenoa (u *Slavische Blätter* 1865.), kad "su slijepci progledali, nijemi progovorili, sakati prohodali, to je bilo vrijeme čudesa, vrijeme poezije". Tom domoljubnom duhovnom preporodu doprinijela su i naša dva pobratima Tomo Blažek i Antun Nemčić.

LITERATURA:

1. Antun Barac: Hrvatska književnost - Književnost ilirizma (Zgb. 1954.)
2. Jaroslav Šidak: Hrvatski narodni preporod i ilirski pokret (Zgb. 1990.)
3. Pet stoljeća hrvatske književnosti - Ilirski narodni preporod (Zgb. 1965.)
4. Hrvatski preporod I. i II. (šk. knjiga, Zgb. 1994. - priredio Ivo Martinčić)
5. Zlatko Vince: Putovima hrvatskoga književnog jezika (Zgb. 1990.)
6. Miroslav Šicel: Pregled novije hrvatske književnosti (Zgb. 1966.)
7. Dragutin Feletar: Podravina (Kca, 1988.)
8. Milan Moguš: O početku visokoškolske nastave hrvatskog jezika (časopis Jezik br. 4. g. 1996.)
9. Vlado Mihaljević: Tomo Blažek (Hrvatsko slovo, 8. 3. 1996.)
10. Enciklopedija Leksikografskog zavoda (1958.) - Iliri
11. Koprivničke novine br. 41
12. Fotokopije knjige Antuna Nemčića: Političke pjesme pokojnog Tome Blažeka, Zagreb 1848.